

Jedinečné a nadčasové dílo Vladimíra Holana v Německu

Motto:
Můj život byl fantastický, protože byl všední...
(Vladimír Holan)

Dílo Vladimíra Holana (1905–1980) je i na počátku 21. století mnohostranně inspirující a inspirativní. V kontextu české i světové literatury 20. století je Holan prezentován jako básník meditativního typu, jako tvůrce intelektuálně náročné reflexivní lyriky a epiky i jako kongeniální překladatel poezie.

Vladimír Holan vstupuje do české literatury na konci 20. let 20. století pod silným vlivem poetismu, jak je znát ze sbírky *Blouznivý vějíř* (1926), kterou později označil za hřích svého mládí. Současně navazuje přátelství s Josefem Horou, Františkem Halasem, Josefem Florianem, Bohuslavem Reynkem, Jakubem Demlem a Josefem Vašíčkou. Holanova poezie je posedlá zvukem i tvarem slova, patří k tomu nejtajemnějšímu v české literatuře. Holan je básníkem introvertním a meditativním, jak jsme vzpomněli výše. Vše jakoby přetváří a metamorfuje, díky své jedinečné imaginaci nalézá krásu v nadrealitě, jež je zbařená romantické obrazností. Umělec posouvá své básně do roviny, kde je svět zašifrován, kde ztrácí své logické kontury. Slova a jejich významy uvádí do různých vztahů a výsledný význam takto vzniklých kombinací již nelze spojit s jakýmkoliv prvkem jevové a psychické skutečnosti. Umělcův básnický jazyk se svými tajemnými metaforami a novotvory spěje k abstrakci. Tvůrce experimentuje s verši, kříží slova, původní význam slov je znejasněn, někde se zašifrovanost blíží až kryptogramům. Vladimír Holan došel do pomyslné jeskyně slov a ona cesta hledání vlastního básnického tvaru je úzce spjata s tajemstvím jeho života.

Třicátá léta 20. století chápal Vladimír Holan jako začátek své vlastního umělecké tvorby. Texty jsou plné abstrakce, verše překvapují recipienty svou metafyzičností a mnohovýznamovostí. Autorovy básně jsou založeny na dualismu dobra a zla, bytí a nicoty, věčnosti a konečnosti života a vycházejí z tzv. čisté poezie Rainera Marii Rilka a Paula Valéryho, jak se mimo jiné můžeme přesvědčit z konstatování Františka Xavera Šaldy, Arna Nováka a Václava Černého. Ono směřování je znatelné u sbírek

Triumfsmrti (1930), *Vanutí* (1932), *Oblouk* (1934) a *Kameni, přicházíš...* (1937). Pod vlivem společenských a politických událostí 2. poloviny 30. let 20. století se tvorba Vladimíra Holana začíná proměňovat. Odklání se od abstrakce, poezie se stává konkrétní. Texty reagují na události Mnichova 1938 a druhé světové války ve sbírkách *Září 1938* (1938), *Sen* (1939), jež se posléze objevily v knize *Havraním brkem* (1946). Tento svazek obsahuje i básně *Odpověď Francii* a *Zpěv tříkrálový*.

Současně v těchto letech psal Holan básně s tematikou milostnou, rodinnou a přírodní (sbírka *Záhřmotí*, 1940) a lyrickoepické příběhy *První testament* (1940), *Tereška Planetová* (1943) a *Cestou mraku* (1945). Ony tři knihy tvoří jakousi volnou trilogii, která bývá považována za zakladatelské dílo českého básnického existencialismu.

Rovněž Vladimír Holan, stejně jako František Halas, Vítězslav Nezval, František Hrubín, Vilém Závada a jiní, reagoval ve své básnické tvorbě na historický moment osvobození, a to ve sbírkách *Děk Sovětskému svazu* (1945), *Panychida* (1945), *Rudoarmějci* (1947) a *Tobě* (1947), shrnuté v poválečném svazku *Dokument* (1949). Básnickovy texty byly z uměleckého hlediska nadprůměrnými počiny, jež se vesměs dokázaly oprostit od dobových schémat. Poté se musel Vladimír Holan odmlčet až do roku 1962, kdy komunistické úřady dovolily vydat výběr básnických překladů ve svazku *Cestou*, připraveném Oldřichem Králíkem. Potom následovala invaze Holanových knih, ve kterých můžeme sledovat dvě linie. Předně píše básně silně expresivní, navazující na jeho meziválečnou tvorbu, shrnuté ve sbírkách *Bez názvu* (1963), *Bolest* (1965), *Na sotnách* (1967), *Sbohem?* (1982). Do druhé skupiny můžeme zařadit lyrickoepická díla *Příběhy* (1963), *Noc s Hamletem* (1964) a *Noc s Ojfélií* (1973). Literární historik Jaroslav Med konstatuje, že básníkův „metafyzický dualismus“ 30. let 20. století má ráz „chladné racionalistické konstrukce“, Holanova lyrika 60. a 70. let téhož století pak rostla „z účastného soucitu nad tajemnou nedokonalostí lidského bytí“. Dle Meda poslední čtyři umělcovy knihy veršů, *Na sotnách*, *Asklépiovi kohouta*, *Předposlední*, *Sbohem?*, „představují jeden myšlenkový i tvarový celek. Jsou jakýmsi deníkem, v němž se Holan téměř zřekl metafory a výraz oprostit až k lapidární gnómičnosti; znovu kladl nejzákladnější otázky člověka, v čemž viděl hlavní smysl své básnické tvorby“. Dlužno poznamenat, že se Vladimír Holan v roce 1967 stal laureátem sedmého ročníku italské mezinárodní ceny za poezii Etna Taormina. Cenu v Itálii převzala manželka Věra v doprovodu Vladimíra Justla. Roku 1968 je jmenován národním umělcem, následující rok byl navržen Svazem československých spisovatelů za kandidáta na Nobelovu cenu za literaturu.

Vladimír Holan byl rovněž geniálním překladatelem. S jazykovou precizností a bravurou přeložil do češtiny díla více než sto dvaceti básníků, například texty Rainera Marii Rilka, Christiana Morgensterna, Nikolause Lenaua, Charlese Baudelaira, Charlese Vildraca, Luise de Góngory y Argote, Michaila Jurjeviče Lermontova, Borise Pasternaka.

Největší znalec díla Vladimíra Holana Vladimír Justl (1928–2010) editoval v období let 1965–1988 *Sebrané spisy Vladimíra Holana* (11 svazků). Revidované a rozšířené vydání pod názvem *Spisy Vladimíra Holana* je rozvrženo do 14 svazků. Jednotlivé svazky vydává od roku 1999 nakladatelství Paseka pod editorským vedením Vladimíra Justla a Pavla Chalupy.

Spisy Vladimíra Holana začaly rovněž vycházet od roku 2003 v Německu. Ze 14 svazků souborného vydání vyšlo prozatím šest svazků. V období let 2003–2005 byly vydávány v Nakladatelství Mutabene v Kolíně nad Rýnem, od roku 2009 vycházejí v univerzitním nakladatelství Winter v Heidelbergu. Záštitu nad německo-českým vydáním Holanových Spisů mají prof. Urs Heftrich¹ a doc. Michael Špirit².

Doposud byly vydány tyto svazky:

1. Lyrika I: 1932–1937: *Vanutí, Oblouk, Kameni, přicházíš...* Přeloženo Ursem Heftrichem (Köln: Nakladatelství Mutabene, 2005).
2. Lyrika II: 1937–1954: *Záhřmotí, Bez názvu, Mozartiana*. Přeloženo Ursem Heftrichem (Heidelberg: Nakladatelství Winter, 2012).
6. Lyrika V: 1949–1955: *Vino, Strach, Bolest*. Přeloženo Viktorií Funk-Nešic (Heidelberg: Nakladatelství Winter, 2009).
8. Epické básně III: *Noc s Hamletem a jiné poemy*. Přeloženo Reinerem Kunzem a Franzem Wurmem (Köln: Nakladatelství Mutabene, 2003).
10. Lyrika VII: 1966–1967: *Asklépiovi kohouta*. Přeloženo Věrou Koubovou (Heidelberg: Nakladatelství Winter, 2015).

¹ Urs Heftrich (*1961) vystudoval slovanštinu, německou literaturu a filozofii na Univerzitě v Heidelbergu. Od roku 2001 tam působí jako vedoucí katedry slovanštinu a literární vědy na Institutu slavistiky. Je překladatelem ruské a české lyriky do němčiny. V roce 2012 vyšel poprvé kompletní překlad Holanovy *Mozartiany*. Za přebásnění díla Josefa Čapka *Básně z koncentračního tábora* obdržel v roce 2016 Medaili Karla Čapka. Je autorem monografií věnovaných Otokaru Březinovi, Friedrichu Nietzsche, Nikolaji Vasiljeviči Gogolovi a nacistické genocidě Romů v české literatuře. V českém prostředí byly vydány tyto Heftrichovy knihy: *Nietzsche v Čechách* (1999) a *Smutek na vedlejší koleji – Nacistická genocida Romů v české literatuře* (2010).

² Michael Špirit (*1965) je editorem, literárním vědcem, kritikem a publicistou. Vystudoval bohemistiku a historii na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a od počátku 90. let 20. století působí v Ústavu české literatury a literární vědy Univerzity Karlovy. Svě texty publikoval na stránkách „Literárních novin“ a „Kritického sborníku“. V letech 1995–2001 byl redaktorem „Revolver Revue“ a Kritické přílohy „Revolver Revue“. Je členem výboru Společnosti F. X. Šaldy a redakční rady časopisu pro bohemistická studia „Slovo a smysl“. Od roku 2008 je členem poroty pro udělování Ceny Jaroslava Seiferta a Ceny Magnesia Litera. V období let 2001–2006 působil ve Slovanském ústavu Rupprechts-Karls Univerzity v Heidelbergu. Ve spolupráci s prof. Ursem Heftrichem uspořádal antologii české lyriky od roku 1930 do současnosti. Je editorem knih *Přemysla Blažička*, *Antonína Brouska*, *Růženy Grebeníčkové*, *Jana Hanče*, *Zbyňka Hejdy*, *Václava Havla*, *Ivana Martina Jirouse*, *Andreje Stankoviče*, *Josefa Vohryzka*. Výbor ze svých kritických úvah, recenzí a glos z let 1991–2005 vydal ve svazku *Počátky potíží* (2006). Samostatně vyšel jeho *Komentář k edici románu Josefa Škvoreckého Zbabělci* (2009).

11. Lyrika VIII: 1968–1971: *Předposlední*. Přeloženo Věrou Koubovou (Heidelberg: Nakladatelství Winter, 2018).

Na závěr našeho zamyšlení nad dílem Vladimíra Holana můžeme připomenout významné práce s holanovskou tematikou, jež byly vydány v českém prostředí za posledních patnáct let. Tím chceme demonstrovat naše vstupní konstatování, že Vladimír Holan i na počátku 21. století fascinuje čtenáře, literární kritiky i literární historiky. V roce 2003 vychází *Existencialita. Malé eseje k Holanově sbírce »předposlední«* Zdeňka Kožmína. Interpretační studie Jiřího Opelíka *Holanovské nápovědy* byly primárně určeny německým recipientům. Autor knihy byl požádán Ursem Heftrichem o to, aby napsal úvod do díla V. Holana u příležitosti velkého edičního počínu – vydávání Spisů V. Holana v Německu. Rok 2005 byl rokem, kdy si česká kulturní scéna připomínala 100. výročí básníkovy narození. Památník národního písemnictví připravil v prostorách Letohrádku Hvězda výstavu *Vladimír Holan – Noční hlídka srdce*, jejíž scénář i katalog připravila Alena Petruželková. Vernisáž výstavy otevírala III. kongres světové literárněvědné bohemistiky *Hodnoty a hranice – Svět v české literatuře, česká literatura ve světě*. Z tohoto kongresu vzešel sborník *Vladimír Holan a jeho souputníci* (2006) editovaný Vratislavem Färberem. Vzpomínková kniha na V. Holana *Oféliin hlas* (2008) pochází z tvůrčí dílny španělské básničky a překladatelky Clary Janésové.

Monumentální monografii napsal Vladimír Křivánek. Nese název *Vladimír Holan básník* (2010). V roce 2012 byla vydána monografie francouzského bohemisty Xaviera Galmiche *Vladimír Holan, bibliotékař Boha (Praha 1905–1980)*. Cílem knihy je nastínit jednotnou vývojovou dynamiku básníkovy díla v žánrových proměnách. Autor Holanovo dílo zasazuje do společensko-historického kontextu a ve svých interpretacích ukazuje, jak se dílo konfrontované s dějinnými událostmi 20. století proměňovalo od avantgardních počátků ve 30. letech 20. století přes poezii-dokument až k metafyzickému existencialismu Noci s Hamletem 60. let. Xavier Galmiche působí jako profesor české literatury na pařížské Sorbonně Paris IV při katedře slovanštinu a věnuje se rovněž překladatelské činnosti. Francouzští čtenáři díky němu mohli poznat nejen dílo Vladimíra Holana, ale také umělecké texty Jana Amose Komenského, Karla Hynka Máchy, Antonína Sovy, Bohuslava Reynka, Jiřího Weila a Bohumila Hrabala.

Soubor studií Vladimíra Justla *Holaniana* vyšel v roce 2010. Jádro výboru tvoří texty z 60. let 20. století, uveřejňované časopisecky nebo jako doslovy ve výběrech z básníkovy díla. Při četbě knihy jsme s to si uvědomit, že V. Justl jako první po roce 1948 podává zasvěcené komentáře celé dosavadní tvorby Vladimíra Holana a současně i ucelený pohled na proměnu básníkovy poetiky. Součástí knihy jsou i texty týkající se problematiky přednesu Holanovy poezie a umělcovy tvorby pro děti. Knihu uzavírají Justlovy syntetizující studie napsané po roce 1989.

Lukáš Průša, Ostrava